

Türk ve Slav Halk İnançları Bağlamında Bir Ritüel Olarak “Çocuğu Satma” Geleneği

The “Selling the Child” Tradition as a Ritual in the Context of Turkic and Slavic Folk Beliefs

Fatih Düzgün*
Ünsal Yılmaz Yeşildal**

Öz

İnsan isimlerin büyüsel gücüne ve koruyuculuğuna inanır. Yeni doğan bebeklerini yaşatmak için bu güçlerden yararlanmanın yollarını arar. Türkler arasında yaygın olarak “çocuğu satma” adı verilen ritüel bu arayışın sonucudur. Ritüel yeni doğanın kötücül unsurlardan korunması amacıyla gerçekleştirilir. Türklerde olduğu gibi Slav halk inanç ve uygulamalarında da mevcut olan çocuğu satma ritüeli çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı iki farklı kültür dairesinde görülen ritüelin benzer ve farklı yönlerini karşılaştırmalı olarak ortaya koyarak arkaikten moderne geçiş sürecinde insanlığın takındığı tutum ve gösterdiği davranış biçiminin geldiği noktayı belirlemektir. Birbirinden farklı kültür ve dillere ait malzemenin bir arada incelenmesi bu çalışmanın

Geliş tarihi (Received): 10-10-2022 - Kabul tarihi (Accepted): 11-01-2023

* Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü. Antalya-Türkiye/Akdeniz University Department of Russian Language and Literature. Türkiye. fatihduzgun@akdeniz.edu.tr. ORCID ID 0000-0003-2199-0640

** Doç. Dr. Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. Antalya-Türkiye/Akdeniz University Department of Turkish Language and Literature. Antalya-Türkiye. uyesildal@gmail.com. ORCID ID 0000-0003-3333-1976

farklı alanlarda uzmanlaşmış araştırmacılarca ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Çalışma, Türk ve Slav kültürüne ait basılı ve dijital mecralardaki bilimsel eserlerle sınırlı tutulmuştur. Araştırma kapsamında konuyla ilgili anahtar kelimelerle aramalar yapılarak kaynaklara ulaşılmış, elde edilen kaynaklar doküman incelemesine tabi tutulup içerik analizi yapılmıştır. Araştırma sonucunda; Türkler arasında Albastı/Alkarısı, Slavlar arasında da Boginka ve Veštitsa adı verilen mitolojik kadın karakter ile demonik varlıkların hamile ve lohusa kadınlara musallat olup hamilelik süresince cenin ya da fetüsün, lohusalık döneminde de yeni doğanın canına kastettiği, Türkler arasında “çocuğu satma”, Slavlar arasında da “obman” yani kandırma/aldatma ritüellerinin amacının yeni doğanın ebeveynlerini değiştirmiş gibi yapmak ve böylece kötü ruhların ebeveynlerine karşı beslediği husumetten kaynaklandığı düşünülen kötülüklerden yeni doğanı korumak olduğu tespit edilmiştir. Ritüelin sonunda çocuğa verilen Satı, Satılmış, Prodan (satılmış), Kuplen (satın alınmış), Nayden (bulunmuş), Nenaş (bizim olmayan) ve Kraden (çalınmış) gibi isimlerin de anlamları bakımından büyük benzerlik taşıdığı görülmüştür.

Anahtar sözcükler: *albastı/alkarısı, Boginka, Veštitsa, çocuğu satma/obman*

Abstract

Mankind believes in the magical power and protection of names and search for ways to harness this power to keep their newborn babies alive. One outcome of this pursuit is the Turkic ritual of “selling the child.” This ritual is performed to protect the newborn from evil beings. This ritual, which can also be seen in Slavic folk beliefs and practices, is the subject of this study. The objectives of this study are to compare similar and varied aspects of these ritual as observed in two different cultural circles and arrive at a conclusion regarding human attitudes and behaviors, pertaining to this ritual during the transition from archaic to modern times. The material, belonging to different cultures and languages needs to be examined by researchers specialized in different fields. The study has been limited to scientific works in printed and digital media of the Turkic and Slavic cultures. Researchers found relevant resources for the study by searching for keywords related to the topic. After finding the resources, they reviewed the documents and subsequently conducted content analysis. People believe that the mythological female character called “Albastı/Alkarısı” among the Turks and “Boginka and Veštitsa” among the Slavs, as well as demonic beings, haunt pregnant and postpartum women and intend to kill the embryo or fetus during pregnancy and the newborn during puerperium. According to this research, the purpose of the “selling the child” ritual among the Turks and the “obman” ritual implying “misleading/deception” among the Slavs is to pretend to change the parents of the newborn and thus to protect the newborns from the evils that are thought to be caused by the hostility of the evil spirits toward their parents. Researchers discovered a striking connection in the meanings of the names given to the child at the end of the ritual, such as Satı, Satılmış, Prodan (sold), Kuplen (purchased), Nayden (found), Nenaş (not ours), and Kraden (stolen).

Keywords: *albastı/alkarısı, Boginka, Veštitsa, selling the child/obman*

Extended summary

Spiritual faith is one of the most basic human needs. Myths are the first attempts made by individuals to find answers to questions about their need to believe. Humans, who began to maintain their relationship with their creator, nature, and each other within the framework

of the rules of religion or belief systems to which they belong, have not been able to sever their ties with myths, despite the long time that has passed. Traces of myths are observed in many rituals that are unrelated to religions or belief systems, which are called folk beliefs in the literature. Archaic humans, who were oblivious to the capabilities of science in general and medicine in particular, were unable to make scientific sense of the concept of death. In this context, the ritual known as “selling the child” among the Turks and “obman” among the Slavs constitutes the subject of this study. The study aims to reveal the similarities and differences of these rituals seen in two different cultures and determine the attitude and behavior of humanity during the transition from archaic to modern. Examining rituals belonging to different cultures and languages requires this study to involve researchers specialized in different fields. The scope of the study was limited to scientific works in print and digital media regarding the Turkic and Slavic cultures. Within the scope of this study, literature searches were conducted using keywords related to the subject and resources found were subjected to document review and content analysis.

This ritual, selling the child, was performed by the families whose previous children had died due to various reasons and who associated the cause of their children’s death with evil spirits. Archaic humans, who perceived the order of the world as the struggle of opposites based on dualism, associated death with evil and to prevent the victory of evil, they developed systematic and meaningful practices. Prominent examples of these practices were the rituals developed against the evil spirits that were thought to haunt pregnant, postpartum women and newborns. According to this belief, mythological female characters and demonic beings called Albastı or Alkarısı among the Turks and Boginka and Veštitsa among the Slavs, haunt pregnant and postpartum women with the intention to kill the newborn or the fetus during pregnancy. According to archaic humans, this attacks by spirits targeted the parents with the primary purpose of punishing them. Therefore, the purpose of the “selling the child” and “obman” rituals was to protect the newborn by pretending to change the parents of the newborn.

The Turks performed the ritual as follows: Parents, whose children have passed away, leave their newborn on the street or in front of the mosque immediately after birth. A relative, neighbor, or acquaintance takes the child home. After a while, the real parents of the child supposedly buy the child and take them home. Children who were subject to such a practice were called Satılmış, if they were male and Satı if they were female. The “obman” ritual practiced among the Slavs is similar. These rituals, again performed by parents whose newborns have died, aims to deceive death by making it appear as if the baby did not belong to the family but rather the baby was actually a child of a wolf or a demon and it was found or bought by the family. Immediately after the child’s birth, the boarding midwife or mother would take the child to a road, crossroad, bridge, or church where she would hide and wait for a passerby to pick the child up. The person who finds the baby became the “kum” (godfather/mother) and pretended to be a parent who sold their child. Thereafter, the child’s real mother or midwife buys the child from the “kum” and takes him/her home. Similar to the names of Satı and Satılmış given by the Turks, the Slavs also gave names to the children subjected to this ritual, such as Prodan (sold), Kuplen (purchased), Nayden (found), Nenaş (not ours), and Kraden (stolen).

Such a conceptualization is the result of an effort to make the complicated world more understandable. Humans, who succeeded in conceptualizing this nation, that is, identifying and naming the beings other than themselves with whom they share the universe, utilized these concepts to their own advantage during their life struggles. Thus, many things that were initially unknown and disorganized became known and systematic, and chaos turned into the cosmos. However, namelessness, which can also be considered as nonregistration, was one of the most important causes of insecurity and uneasiness that paved the way for chaos, and has been one of the biggest problems since the first periods of human history. One of the measures taken against the Albastı or Alkarısı, is the name given to the newborn, which is considered essential for the newborn to be a complete individual. Names given to newborns not only concern the individual but also the community in which they live, as well as the entire universe. The importance that the humanity attaches to names and the naming process is rooted here. Naming, which is thought to have the function of distinguishing people from one another in modern times, has been closely related with magic since the earliest periods of human history.

The study concludes that the ritualistic practice of “selling the child” by the Turks and “obman” by the Slavs, where individuals pretended to change the parents of the newborn, were performed to protect the newborns from the mythological female demonic beings called Albastı or Alkarısı by the Turks and Boginka and Veštitsa by the Slavs, who haunt pregnant and postpartum women and intend to kill the fetus during pregnancy and the newborn during the puerperium, as well as from the malignites that are thought to be caused by the hostility of the evil spirits against their parents.

Giriş

Kendisine karmaşık gelen dünyayı daha basit, daha anlaşılır hâle getirmek isteyen insan, etrafındakileri tasnif etme ve sonrasında isimlendirme yoluna gitmiştir. Evreni paylaştığı kendisi dışındaki çok sayıda varlığı isimlendiren ya da başka bir ifadeyle işaretleyip etiketleyen insan, bu varlıkları yaşam mücadelesi sırasında faydalanabileceği kullanışlı birer malzemeye dönüştürmüştür. Böylece ilk başta bilinmez ve dağınık hâlde olan pek çok şey bilinir ve düzenli hâle gelmiş, kaos kozmosa dönüşmüştür. Çünkü isimsizlik bir bakıma kayıtsızlıktır. İsimsizlik yani kayıtsızlık insanlık tarihinin ilk dönemlerinden beri en büyük problemi olan kaosa zemin hazırlayan güvensizlik ve tedirginliğin en önemli nedenlerindedir. İnsanoğlunun kendisinden güçlü ve yetenekli gördüğü hayvanların¹, tabiata bağlı unsurlar etrafında oluşan kültlerin tesiriyle bitkilerin², dört unsur kaynaklı maddelerin³, göksel varlıkların⁴, tarihte yaşamış devlet büyüklerinin⁵, ölmüş ataların, din ulularının ve peygamberlerin isimlerini yeni doğanlara vermesi sıklıkla görülen uygulamalardandır (Yeşildal, 2018: 48-59). Bu isimleri alanların isimlerin güçlerinden ve dolayısıyla da koruyuculuğundan faydalanacağını düşünen insan; Yaşar, Yaşabey, Yaşagül, Duran, Dursun, Durmuş, Ömür, Hayat ve Hayati gibi isimlerin de yeni doğanı yaşatacağına dair büyüsel güçleri olduğuna inanır. Halk arasında “çocuğu satma” adıyla bilinen ritüelle ilişkilendirilen Satı ve Satılmış isimleri de daha

önce doğan çocukları ölmüş ailelerin yeni doğana verildiğinde çocuğun hayatta kalmasını sağlayacağını düşündükleri isimlerdir (Örnek, 1979: 113-177; Örnek, 2000: 151, 158-159). Bu çalışmada Türkler arasında “çocuğu satma”, Slavlar arasında da “obman” (kandırma/aldatma) adlarıyla bilinen ritüel ve bu ritüele bağlı ortaya çıkan isimlendirme uygulamaları mukayeseli olarak ele alınacaktır.

1. Kutsalın gölgesinde doğum

İnsanoğlunun isimlendirme tercihlerine yön veren faktörlerden biri doğum hadisesidir. Doğum öncesi, esnası ve sonrasına dair beslenen inançlar bireyin isimlendirilmesi eylemine yön vermektedir. Konuyla ilgili olarak Frazer, Gennep, Crowley ve Harrison gibi araştırmacılar inanç ve tapınmanın geçiş dönemi olarak adlandırılan doğum, evlenme ve ölüm âdetlerinden kaynaklandığına işaret ederler. Bu bağlamda Malinowski de geçiş dönemi ritüellerinin pek çok ayinin ve inanç öğretisinin çekirdeğini oluşturduğunu dile getirir (Malinowski, 1990: 12, 27). Malinowski doğum hadisesine dair halk arasında geliştirilen inanışları izah ederken “Temelde fizyolojik olan gebelik ve doğum sürecinin gelenek tarafından yorumlanması, yani fizyolojik verilere ölüler dünyasından, çevreden ve toplumun diğer üyelerinin müdahalesinden gelen etkileri de katan yorumlar, doğuştan gelen annelik ve babalık güçlerini son derece sofistike, ama öğretme ve eğitim aracılığıyla son derece etkili kılınmış toplumsal dayanışma bağları haline dönüştürür.” demektedir (Malinowski, 1992: 113). Bu bağlamda ritüeller toplum tarafından yaratılan mitlerin canlandırıldığı ve bu sayede de nesilden nesle aktarımına aracılık eden kurumlar olarak da kabul edilir (Ergun-Gündüz Alptürker, 2017: 89). Arkaik insanın bazı hadiseleri açıklarken bilmediğinden değil reddetmeyi tercih ettiğinden kendisini somutlaştırmanın engellerinden kurtaran mitolojik açıklamaları öne sürdüğünü kaydeden Jung da konuya dair farklı bir bakış açısı ortaya koyar (Jung, 2015: 46).

İnsanoğlu tarihin en eski dönemlerinden beri doğum hadisesini kutsal ve kutsalla bağlantısı olanla ilişkilendirmiştir. Yunan mitolojisindeki Artemis’e benzetilen İtalyan tanrıçası Diana’nın avcılık faaliyetlerindeki rolünün yanı sıra çocuğu olmayanlara yardım eden ve doğumu kolaylaştıran bir tanrıça olduğu kabul edilir. Mitik Yunan anlatılarında yer alan Eileithyia’nın lohusaların tanrıçası olduğu ve doğumlarda ebe tanrıça olarak rol üstlendiği kabul edilir. Geciktiği vakit doğumun zorlaşacağı düşünülür. İnanışa göre Eileithyia’nın annesi Hera da kızı ile birlikte doğumlara gözcülük eder. Hera’nın evliliğin ve gebeliğin koruyucusu olduğuna inanılır. Romalılar arasında İuno’nun Hera ile bir tutulduğu, İuno’nun kadınların koruyucusu ve meşru yollardan evlenmiş kadınların tanrıçası olduğu kabul edilir. Yine Roma dininin ilk dönemlerinde Parcae doğumla ilgili bir tanrıça sayılır (Can, 1994: 44; Cömert, 1999: 19, 27, 46; Frazer, 2004: 17; Erhat, 2007: 88, 99, 137, 163, 237). Sümer mitolojisinde görülen Ninmah doğum tanrıçası olarak tasavvur edilir (Hooke, 1993: 30). Türk mitolojisinde önemli bir yere sahip olan Umay da bu bağlamda yukarıda adları sayılanlarla çoğu zaman aynı fonksiyonları üstlenmektedir. Güney Sibirya Türkleri arasında bebeğin ilk üç yılda yani en korumasız olduğu dönemde Umay’ın koruması altında olduğuna inanılır (Lvova, 2013: 195). Kumandı Şamanları zor doğumlara yardımcı olması için dualarında

Umay anaya seslenirler (Satlayev, 1974: 149-150, Lvova, 2013: 210'dan). Kuzey Sibirya Türklerinden Yakutlar doğum tanrıçasına Ayısıt adını verirler (Ksenefontov, 2011: 231). Doğum sırasında Özbek kadın şamanlar yardımcı ve koruyucu göğün büyük annesini (mama), mitsel ebeyi çağırırlar. Bu durumun Umay kültürüyle ilişkili olduğu düşünülmektedir (Hoppal, 2012: 134). Tuvalar arasındaki inanışa göre hamileliklerinin 3. ve 5. aylarında kamlara masaj yaptıran kadınların doğumları kolay geçmektedir (Bapaeva, 2013: 16-17). Altaylılar arasında Şaman Moştay, “toluu” adı verilen kurbanlık fidyenin ruhlara takdiminin ardından kadının sağlıklı bir doğum yaptığını anlatır. Altay Şamanları arasında Akıt-Kam çocukların hamisi olarak kabul edilir ve çocuklar sıtmaya (kara yan) yakalandığında kurban olarak ona kara teke sunulur. Yine Ülüp adlı ata şamanın da çocukları koruduğuna inanılır (Anohin, 2006: 30, 125, 148).

Uzun bir dönem ilahi düzenin iyiyle kötü arasındaki mücadeleden⁶ ibaret olduğunu düşünen insan doğum hadisesine dair takındığı tavır bağlamında sadece iyi değil kötü unsurlarla ilgili inanışlar da geliştirmiştir. Arkaik insana göre doğum öncesi, esnası ve sonrasında kadını ve çocuğu koruyan kutsalla ilişkili aktörler olduğu gibi onlara saldırıp zarar verenler de vardır. Bu bağlamda Frazer'a göre ilkel insan, önceleri doğaya ait süreçleri büyü ve ayinler aracılığıyla kontrol altına almaya çalışırken zamanla korku ya da umutla yalvararak bazen de meydan okuyarak kötü ruhlara, ataların ya da tanrıların ruhlarına seslenir. Çünkü büyüün kötü ruhlardan geldiğine inanılır (Malinowski, 1990: 9, 64). Hititlerin uğursuz büyüsel güçlerin doğumun gerçekleştiği yere sızmalarını engellemek amacıyla tedbirler aldıkları anlatılır. İnanışa göre bu güçler hamile kadınlara zarar verebilir, düşüklere neden olabilir ve bebeğin yazgısını karartabilir (Eliade, 2002: 87-88). Hint mitolojisinde yeni doğan çocukların Rak-sasa (Rakşasa) adı verilen kötü ruhlardan korunması gerektiğine inanılır. Bu ruhların erkek kardeş, koca veya sevgili biçimine girip kadınlara yaklaşarak doğacak çocuklarını yok etmek istedikleri düşünülür (Kaya, 1997: 127-128). Çingene mitolojisinde Thulo (Şişko) adlı hastalık cininin hamile kadınların karnına sızıp büyük acılar çekmelerine neden olduğuna inanılır. Yine Çingeneler arasındaki inanca göre Tharidi (Ateşli) adlı cinin de hamile kadınların karnlarına saç teli bırakarak ateşlenmelerine neden olduğu kabul edilir (Berger, 2000: 55, 56). Altaylıların inancına göre de insan bedenine giren kötü ruhlar, hamile kadının rahmine girip cenini öldürerek düşüğe neden olmaktadır (Potapov, 2012: 64-65).

2. Kadının ve yeni doğanın karşısında Albastı/Alkarısı, Boginka ve Veştitsa

Yukarıda dünyadaki farklı milletlerdeki karşılıklarının bir kısmına yer verilen doğum hadisesiyle ilintili kötü ruhların Türk dünyasındaki en yaygın karşılığı şüphesiz Alkarısı ya da Albastı adıyla bilinen ruhtur. Lohusa kadınlara, kırklı çocuklara, çok sık görülmesine de hamilelere, gelin ve damatlara, erkeklere, yolculara ve atlara musallat olduğuna inanılan ruh ya da hastalığın adı için kullanılan Alkarısı/Albastı “al, alanası, alkızı”⁷ gibi adlarla da anılmaktadır (Acıpayamlı, 1974: 75). Türkler arasında çoğu zaman aynı fonksiyon ve inançlar bağlamında karşılık bulan Alkarısı/Albastı adlı ruha Albız (Osmanlı sahası), Albıs (Uranha-Tuba), Almış (Altaylılar), Abası (Yakutlar) gibi adlar verilmektedir. Fuat Köprülü Albız sözcüğünün Edir-

neli Nazmi Divanı'nda "Şeytan" karşılığında kullanıldığını kaydetmektedir (Köprülüzüde, 1928, İnan, 1933: 160'tan). Yine bir Şaman duasında Albastı'dan "Şeytan"^{8 9} şeklinde bahs olunmaktadır. Altaylılar tarafından Almış'ın Erlik'in hademelerinden biri olarak kabul edilişi de bu anlamda dikkat çekicidir. Yakut Türklerinin mitleri arasında geçen Abası¹⁰ adlı ruhların da fonksiyonları gereği Albastı'yla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Yine "albas" sözcüğü de aldatmak, hile ve kadın şamanın büyüü anlamlarında kullanılmaktadır. Türkler arasında Albastı, Kara Albastı ve Sarı Albastı olmak üzere ikiye ayrılır. Sarı Albastı sarışın bir kadın suretinde olup bazen keçi ve tilki suretinde insanlara görünür. Bazen de pejmürde, dağınık saçlı bir kocakarıdır. Lohusa kadınlara musallat olarak onların ciğerini alıp suya atar. Bu noktada devreye giren Şaman ya da ocaklı şahsın amacı ciğerin yerine konmasının sağlamasıdır. Aksi takdirde kadının öleceğine inanılır.¹¹ Albastı tüfek sesinden, demirden, ocaklı adamlardan ve kırmızı renkten korkar. Ocaklı şahısların külahı ya da mendili dahi onu korkutmaya yetmektedir. Genelde ıssız yerleri, nehir boylarını, kumsalları, kayalık alanları ve ahırları kendisine mekân tutar. Yolcuları yolundan şaşırtır. Uyuyan insana musallat olur. At yelesini örmekten zevk aldığına inanılır (İnan, 1933: 160-163). Hem bir kocakarı olarak tasvir edilmesi hem doğum hadisesiyle olan ilişkisi hem de büyüyle olan münasebeti göz önüne alındığında Alkarısı/Albastı dişil unsurların öne çıktığı bir inanışlar bütünü olarak dikkatleri çekmektedir. Bu bağlamda Marcel Mauss kadın ve büyü ilişkisinden bahsederken "Kadınlar, erkeklere oranla büyüye daha yatkın görünmelerini fiziksel özelliklerinden çok, kendi niteliklerinin söz konusu olduğu toplumsal duygu ve düşüncelere borçludurlar. Hayatlarındaki kritik dönemler, kendilerine özel bir konum yaratan şaşkınlıkları ve korku ve kaygıları provoke eder. Oysa, evlenme çağında, âdet dönemi boyunca, hamilelik ve doğum sırasında ve menopoz sonrasında, kadınların büyüsel nitelikleri en yoğun seviyeye ulaşır." demektedir (Mauss, 2011: 74).¹²

Albastı/Alkarısı inancı Anadolu ve Türk dünyasının neredeyse tamamında farklı adlarla da olsa birbirine benzer inançsal özellikler bağlamında görülmektedir.¹³ Al ruhuyla ilgili olarak kırmızı rengin öne çıktığı figürlerin lohusanın ve yeni doğanın odasına, yatağına ya da kıyafetlerine takılması, kırmızı renkli şerbetlerin ziyaretçilere ikramı, tuz, ayna, makas ya da demir objelerin lohusanın/yeni doğanın yastığının/yatağının altına konması gibi uygulamalar Alkarısı/Albastı'ya dair alınan tedbirlerin başında gelmektedir. Slavlar arasında doğurganlık bir saygı duyma sebebidir. Bu yüzden hamile kadının çoğu zaman koruma ve bereket gibi olumlu özelliklere işaret eden büyüü bir güce sahip olduğuna inanılır. Öte yandan, hamilelik bazı durumlarda tehlikeli ve kirli olarak da kabul edilir. Bu nedenle Slav halk inançları arasında hamile kadını ve doğmamış çocuğunu korumayı amaçlayan sayısız yasak ve kısıtlama mevcuttur. Hamile bir kadın için tehlike, taşıdığı iki ruhun varlığından ve yaşam ile ölüm sınırına olan yakınlığından kaynaklanmaktadır. Bu durum etrafındakilerin hamile kadına yönelik çeşitli koruma önlemleri almasına sebep olmaktadır. Başkalarının hamile bir kadına yönelik davranışları, onu kötü güçlerin eyleminden korumaya, güvenli bir doğumun gerçekleşmesini sağlamaya ve doğmamış çocuğa zarar gelmesini engellemeye yöneliktir. Kötü ruhlardan, nazardan ve büyü kaynaklı kötülükten korunmak için hamile bir kadının yanında her zaman muskaya benzer koruyucu materyaller bulunmaktadır: Parmağına, koluna, boynuna, kemerine bağladığı kırmızı yün ipler, yamalar, kurdeleler, danteller; kör düğüm ile bağlanmış

bir grup çok renkli iplik; demir nesnelere (bir iğne, bir bıçak vb.); yıldırım çarpması sonucu ortaya çıkan ağaç kıymığı, kömür, peçten (soba, fırın) çıkarılmış bir tuğla parçası; tuz vb. Yine giysileri ters çevirmek, giysilerdeki düğümleri çözmek gibi eylemler de koruma işlevi görmektedir (Slavyanskaya mifologiya, 1995: 43-44).

Slavlar arasında Boginka adı verilen mitolojik kadın karakter Albastı inancını çağrıştırır şekilde çocukların kaçırılıp değiştirilmesi ritüelinde önemli rol oynar. Boginka tıpkı Albastı gibi yaşlı ve çirkin bir kadın olarak tasvir edilir. Nadir de olsa solgun benizli genç kız suretinde de insanlara görünür. Kiliseye girme töreni yapılmadan önce ölen lohusalar, Boginka tarafından kaçırılan çocuklar, kadınlar, ölen kadınların ruhları, çocuk aldırın ya da isteyerek çocuğunu düşüren veya çocuklarını öldüren, intihar eden kadınlar, yeminlerini bozanlar ve doğum sırasında ölenler de Boginka'ya dönüşebilirler. Boginka da Albastı gibi genellikle göletler, nehirler, akarsular, bataklıklar; nadir de olsa vadiler, ormanlar, tarlalar, dağlar ve hayvan yuvalarını yani ıssız yerleri kendilerine mekân tutmaktadırlar. Boginka doğum sırasında gebe kadının yanına gelip kandırarak kendisiyle gelmesini ister. Sesleri ve bakışlarıyla gebe kadınları büyüler, hamile ve lohusa kadınları kaçıtır. İnanışa göre Boginka karakteri yeni doğanları güya kendi ucube çocuklarıyla değiştirir, kaçırılan çocukları da kirli ruhlarla dönüştürür. Geceleri insanlara işkence eder, baskı yapar, boğar, çocukların ve erkeklerin göğüslerini emer, çocuklara zarar verir. Yine Slav mitolojisinde demonik varlıklar arasında adı geçen Veštitsa da gerçek bir kadın ve bir iblisin özelliklerini kendisinde barındıran bir karakterdir. Veštitsa özellikle hamile kadınları ve yeni doğanları hedef alır. O, fetüsü anne karnından çıkarabilmekte, yiyebilmekte ve çocukların kanını içebilmektedir (Slavyanskaya mifologiya, 1995: 57-58, 88-89).

3. İsim, büyü ve din

Halk muhayyilesinin Albastı/Alkarısı'na karşı aldığı tedbirlerden biri de yeni doğana verilen isimlerle ilgili olanıdır. Yeni doğanın eksiksiz bir birey olması için isimlendirilmesi şarttır. Bu yüzden insanlara verilen isimler sadece bireyi değil içinde yaşadığı topluluğu ve hatta evrenin tamamını ilgilendirmiştir. İnsanoğlunun isim ve isimlendirmeye verdiği önem de bu nedenledir. Modern çağın mensuplarıncı sadece insanları birbirinden ayırt etmeyi sağlamak gibi bir fonksiyonu olduğu düşünülen isimlendirme, insanlık tarihinin ilk dönemlerinden beri majik yani büyü ile yakın ilişki içerisinde olmuştur. Büyü, ilk inanç sistemlerinin ve din olmasalar da din olarak kabul edilen yapıların ritüelleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Yaratıcısını tam olarak tanıyıp anlamlandıramamış arkaik insan yaratıcısını ve yaratıcısının görevlendirdiğine inandığı diğer unsurları memnun etmek, hediyelerinden istifade etmek, gazaplarından korunmak ve ceza mekanizmalarına dair tedbir almak adına büyüyü ilkel ibadetlerinin ve ritüellerinin bir parçası olarak kabul etmiştir. İsim ve isimlendirme kavramları da bu çabaların tesiriyle kutsal ve kutsal olanla hep çok yakın ilişki içerisinde düşünülmüştür. Marcel Mauss, büyü kavramından bahsederken "... isimleri gereğince belli güçlere sahip bazı şeylerin olduğunu kabul etsek de (reseda morbos reseda), bu şeylerin, nitelikleri olan şeylerden ziyade, büyüleme ve okuyup üfleme şeklinde etkili olduklarını görüyoruz, zira söz

konusu şeyler bir bakıma gerçekleşen birer sözcüktürler.” demektedir (Mauss, 2011: 125). Mauss’un vurguladığı “gerçekleşen sözcükler” ifadesi aslında tam da isimlerle ilgilidir. Çünkü insanlar isimleri büyümlü sözler olarak kabul ederler. İsme yapılacak bir büyü “parçanın başına gelen bütünün de başına gelir” ilkesinden hareketle ismin sahibini de etkileyecektir. Hatta arkaik düşünceye göre birinin ismini bilen onu büyüsel yönden etkileyebilecek gücü elde etmiş sayılmaktadır. Bu sebeple yerlilerin çoğu tanımadıkları insanlara adlarını söylemeye çekinirler (Örnek, 1995: 147). Slav halk inançları arasında da ismi sihirle etkileyerek kişiye zarar vermenin mümkün olduğuna inanılmaktadır. Konuyla ilgili olarak Slavlar, birine pire veya bit musallat etmek için bir parça et alıp üzerine kişinin adının yazılı olduğu bir kâğıt yapıştirarak eti toprağa gömerler. Yerdeki solucanlar bu eti yedikleri sürece bit ya da pirelerin insana eziyet edeceğine inanırlar. Bir kişiye isminin yardımcı ile zarar verme olasılığı, özellikle seslenenin sesinin tespit edilmesinin zor olduğu, yani kötü ruhlarla ait olabileceğinin düşünüldüğü bir seslenmeye cevap verme yasaklarında da dikkate alınmaktadır. Adıyla seslenildiğinde cevap vererek, kendisini olduğu gibi açığa çıkarmasının kişiyi savunmasız bıraktığına inanılır. Çoğu zaman bu yasak, geceleri kendilerini inanca göre kirli ve tehlikeli bir yerde bulan (dört yol ağzında, falcılık faaliyetleri sırasında, kötü ruhlar tarafından korunan bir hazineyi kazarken) ve dışarıdan olumsuz etkilere en çok maruz kalabilecek durumda olan insanlar (hamile, lohusa, hasta, çocuk vb.) için geçerli olurdu (Slavyanskaya mifologiya, 1995: 212-213).

Bir varlığa ismini vermek bir bakıma ona sahip olmak anlamına gelmektedir. Aliye Çınar’a göre Allah’ın Hz. Âdem’e isimleri öğrettikten sonra eşyaya isim verme yeteneğini bahşetmesi sayesinde Hz. Âdem eşya üzerindeki üstünlüğü elde etmiştir. Zira Allah’ın meleklerine Hz. Âdem’e secde etmelerini emretmesi (Bakara, 31-34) de dil sayesinde kazanılan bu üstünlüğün göstergesidir (Çınar, 2009: 260). Bu noktada aslında Hz. Âdem Allah’ın diğer kullarına karşı insanı sembolize etmektedir. Günümüzde yeni doğanın kulağına ezan okuyarak isminin verilmesi de konunun dinle olan ilişkisinin geçmiş kaynaklı formudur. Ad verme işleminin ezan eşliğinde gerçekleştirilmesi adım kutsalla olan ilişkisine işaret etmektedir. Yine aynı şekilde yeni doğanın vaftizi de bu bağlamda ele alınmalıdır. Jack Goody “Doğum, evlilik ve ölüm gibi olayları papazlara emanet etmek, piskoposluğa bağlı mahalle kilise ve papazları tarafından temsil edilen kiliseye inanılmaz bir güç veriyordu. Belki de dünyada başka hiçbir din, misyoner faaliyetleri için böylesine mükemmel bir yerel kontrol aygıtına sahip olmamıştır.” diyerek konuya dair görüşlerini ortaya koymaktadır (Goody, 2004: 39).

4. Çocuğu satma ve obman ritüelleri ile bu ritüellerin isimlendirme tercihlerine etkisi

Sedat Veyis Örnek’e göre kişiliğin oluşmasında tesirli olan isimler sadece sosyal bir kişiliği anlatmaz. İsimlerin majik yani büyümlü tarafları da bulunmaktadır. Bu sebeple çocuklara gelişigüzel isimler değil çoğu kez majik değeri olan nesnelere isimleri verilir. “Yaşar, Yaşabey, Yaşagül, Duran, Dursun, Dursune, Durmuş, Durdane, Dursel, Dursev, Durgül, Ömür, Hayat, Hayati, Türer, Satı ve Satılmış” gibi isimlerin yaşatıcı gücü olduğuna inanıldığını kaydeden Sedat Veyis Örnek son iki ismin “çocuğu satma” pratiği sonucunda verildiğini

belirtir (Örnek, 1995: 147; Örnek, 2000: 158). “Çocuğu satma” ritüeli genelde şu şekilde gerçekleşir: Anadolu’da daha önce dünyaya gelmiş kardeşleri yaşamayan çocuklar doğumdan hemen sonra sokağa ya da çoğu zaman cami önüne bırakılır. Birisi oradan çocuğu alır ve kendi evine götürür. Bunun üzerine de çocuğun gerçek anne-babası gelip çocuğu güya satın alarak evlerine götürürler. Bu şekilde bir uygulamaya tabi kalan çocuklara erkekse *Satılmış*, kız ise *Satı* adı verilir. Yine yatıra adanan bir kurban sonunda elde edilen çocuklara da bu adların verildiği görülmektedir (Boratav, 1984: 89). Böylece çocuğun gerçek ailesine değil yatıra ait olduğuna, dolayısıyla da hayatı boyunca onun tarafından doğaüstü güçlerle korunacağına inanılır. Çocuğun satılması ritüelinin sebebi çocuğun yaşamamasının nedeninin çocuk değil aile olduğunun düşünülmesidir. Bu sebeple sergilenen ritüelle amaç bir bakıma uğursuz ebeveynleri değiştirmek ve çocuğa musallat olduğu düşünülen kötü ruhları kandırmaktır. Halk arasında çocuğun ancak bu şekilde hayatta kalabileceğine inanılmaktadır. Altay Türkleri de çocuklarını ölüm ruhundan korumak için çocuğu güya komşularına satarlar. Başkurtlar arasında da çocuğu dünyaya getiren ebe doğar doğmaz çocuğu alıp dışarı çıkar, birkaç ev dolaştıktan sonra çocuğun babasının evine geri gelip pencereden “Yabancı ülkeden bir çocuk getirdim. Satın alan var mı?” diye seslenir. Yapılan pazarlığın ardından kilosunca demir¹⁴ karşılığında çocuk kendi ailesi tarafından satın alınır. Bu uygulamayla çocuklara da “Demir, Satıpdı ya da Satılmış” gibi adlar verilir (Radloff, 2008: 369-370; İvanova vd., 2017: 88). Tatarlar arasında “bala satu” adıyla bilinen ritüelde doğumdan hemen sonra yeni doğan bir süre komşulara verilir ve daha sonra yine kendi ailesi tarafından belli bir miktar para karşılığında satın alınır. Bu ritüele tabi olan çocuklara “Satıp Aldım” (Satın Alınmış) veya Satıy (Satılmış) isimleri verilir. Bu isimlerin çocuğu kötü ruhlardan koruduğuna inanılmaktadır (Titova vd., 2019: 376). Kırgızlar arasında çocukları sıklıkla ölen aileler yeni dünyaya gelen çocuklarını büyütmeleri için çok çocuklu ailelere götürüp bir zaman sonra geri satın alırlar. Bu şekilde hayatta kaldıklarına inanılan çocuklara *Satıbaldı* (*Satın alındı*) ya da *Satılğan* (*Satılmış*) adı verilir (Akmataliyev, 2001: 158; Karadavut, 2013: 284). Karapapaklar arasında sürekli çocuğu ölen anneler bir meyve ağacının altına gidip “ben hamı zatımı sana verirem sen de varını bana ver” derler. Sonrasında üç kere ağacın dibine “tu tu tu” deyip üflerler (Uzun, 2007: 78). Bu bağlamda Türk dünyasında *Bolmaz*, *Satılmış*, *Kalas*, *Orus*¹⁵, *Sart* ve *Kalmuk* gibi isimler de kötü ruhları yanıltmak için kullanılır (Erdem, 2005: 276). Bu ritüel farklı şekillerde de olsa Sibirya Türkleri arasında da görülmektedir. Konuyla ilgili olarak Ast-rahaman Tatarlarına ait XIII-XIV. yüzyıldan kalma mezar taşlarında *Satılmış*, *Biktimer*, *Satıy*, *Tuktar*, *Bakıy-gomer* adlarına rastlanmaktadır (İvanova vd., 2017: 89). Bucak Nogaylarında da *Satlı* yani *Satılmış* ismi çocukları yaşayamayan ailelerce verilen isimlerdendir (Hudayberdiyeva vd., 2008: 123).

Slavlar arasında obman (kandırma/aldatma) adı verilen ritüel de çocuğu satma (satıp alma) pratiğini içinde barındırır. Obman kötü ruhlara, hastalıklara ve diğer tehlikelere karşı korunmak için gerçekleştirilen bir ritüeldir. Yeni doğanların yaşamadığı aileler; onları korumak için uyguladıkları bu ritüelde, kötü kaderin yani ölümün çocuğu ailenin elinden alınması için çocuğun aileye ait olmadığını, aslında bir kurdun veya şeytanın çocuğu olduğunu, aile tarafından bulunduğunu veya satın alındığını, başka ebeveynlerden doğduğunu sembo-

lize ederek ölümü aldatmaya çalışırlar. Yine yedi gün boyunca lohusanın yanına, çocuğun yerini alacak şekilde top hâlinde bir araya getirilmiş çamaşırlardan yapılmış çocuğa benzeyen bir obje bırakılır. Çocuğun doğumundan hemen sonra, yatılı ebesi ya da annesi onu yol, dört yol ağızı, köprü ve kilise gibi yerlere götürüp bırakır ve saklanarak yoldan geçen birinin çocuğu almasını bekler. Bebeği bulan kişi “kum” yani koruyucu (vaftiz baba/anne) olur ya da çocuğunu satan bir ebeveyn taklidi yapar. Bunun üzerine çocuğun gerçek annesi ya da ebesi çocuğu satın alarak eve götürür. Bunun dışında bazen ölümü aldatmak¹⁶ için çocuğu vaftiz esnasında aldığı isim ile değil başka isimle çağırırlar.¹⁷ Kız çocuğuna erkek, erkek çocuğuna kız ismiyle ya da Hristiyan ailede doğan çocuğa Müslüman, Müslüman ailede doğan çocuğa da Hristiyan ismiyle seslenmek bu uygulamaya örnek olarak verilebilir. Çocuğun ciddi bir hastalığı olması durumunda adı değiştirilip yeniden vaftiz edilir. Aldatma ritüeli bazı durumlarda çocuğa kötü anlam çağrıştıran isimlerle seslenme biçiminde de gerçekleşebilmektedir (Slavyanskaya mifolojiya, 1995: 277). Yine güçsüzlüğü ve hastalıkları, kendisine yanlış bir ismin verilmesi ile ilişkilendiren ve bu durumun çözümü için evden çıkarılıp daha sonra başka bir (bulunmuş, çalınmış, satın alınmış) çocuk kılığında tekrar getirilen çocuklara da yeni bir isim verilmektedir. Slavist Afanasiy Matveevič Selişçev bu ritüel sonucunda verilen *Nayden* (bulunmuş), *Prodan* (satılmış), *Kraden* (çalınmış), *Kuplen* (satın alınmış) *Nenaş* (bizim olmayan), *Pribitok* (kâr) gibi isimleri Rus ve esasında Slav isimleriyle ilişkilendirmektedir (Uspenskiy, 1996: 156). V.İ. Suprun, XI.–XV. yüzyıllara ait el yazmalarından hareketle, Rusçaya Pagan geleneğinden geçen isimlerin oluşumu hakkında tespitler yaparken *Nekras* (güzel olmayan, çirkin), *Nelep* (saçma, abes, kafası çalışmayan kişi), *Nesin* (erkek evlat değil), *Nenaş* (bizim değil) gibi isimlerin muhtemelen kötü ruhlardan korunmak için verildiklerini belirtir. Ona göre bu durum Türklerde Slavlara göre daha yaygındır (Suprun, 2012: 346). Slavlar arasında sadece adlar değil birçok soyadı da geçmiş batıl inançlardan kaynaklanır. Sürekli çocuklarını kaybeden aileler tarafından yeni doğanlara kötü ruhları aldatmak için verilen ve bir kısmı yukarıda da anılan *Durak* (ahmak, alık, saf), *Nayden* (bulunmuş), *Negodyay* (alçak, Çarlık Rusyasında askere alınmayan kişi), *Nekras* (güzel olmayan, çirkin), *Nenaş* (bizim olmayan), *Nahodka* (buluntu) gibi koruyucu (tılsımlı) isimler sonradan soy ismi olarak kullanılan *Durakov*, *Naydenov*, *Negodyaev*, *Nekrasov*, *Nenaşev*, *Nahodkin* gibi patronimlere¹⁸ dönüşmüştür (Nikonov, 1988: 7).

Sonuç

Geçiş dönemi adı verilen doğum, evlenme ve ölüm hadiselerine yönelik ritüellere yön verdikleri ve bu ritüellerde yaşadıkları kabul edilen halk inançları arkaik dönemden bugüne farklı formlarla da olsa varlıklarını sürdürmektedir. Toplumun temel taşı olan birey ana rahmine düşüşünden dünyaya geldiği ana, sonrasında da fiziki ve akli bağlamda erginleşeceği döneme kadar çocuk olarak kabul edilmektedir. Zaman içerisinde erginleşmesini tamamlayan birey artık toplumun tam bir ferdi olacak ve içinde yaşadığı topluma dair karar mekanizmalarında söz hakkı bulacaktır. Elbette bunun için o güne kadar çocuğun hayatta kalabilmesi en temel husustur. İnsanoğlunun ilk bilimsel çabaları halk inançları içerisinde var olur. Dünyayı düalist biçimde iyi-kötü, yaşam-ölüm, doğru-yanlış, gece-gündüz, siyah-beyaz, büyük-

küçük, uzun-kısa gibi zıtlıklar biçiminde algılayan arkaik insan ölüm hadisesini kötülükle ilişkilendirmiş ve kötülüğün yani ölümün zaferinin önüne geçebilmek adına kendince sistematik ve anlamlı tedbirler geliştirmiştir. Özellikle hamile, lohusa ve yeni doğanlara musallat olduğu düşünülen kötü ruhlara karşı geliştirilen ritüel mahiyetli uygulamalar bu tedbirlerin başında gelmektedir. Hamilelik ve lohusalık kadının fiziki ve psikolojik anlamda en güçsüz olduğu dönemlerdir. Bu dönemlerde kadının tıbben bağıışıklığının düşük olduğu uzmanlarınca belirtilir. Gerek fiziki gerekse de psikolojik güçsüzlük pek çok rahatsızlığa karşı bağıışıklık anlamında da zayıf olan kadını savunmasız bırakmakta, bilimle henüz tanışmamış insan da hâliyle durumun çözümünü tıpta değil halk inançları temelli çözüm yollarında aramaktadır. Türk halk inançları arasında daha çok Albastı/Alkarısı adıyla bilinen kötü ruhun Slavlar arasındaki karşılığı olarak kabul edilebilecek Boginka adlı mitolojik kadın karakter ile Veşitsa adlı demonik varlık ve bunlara karşı geliştirilen tedbirler birbirine benzemektedir. Bu ruhlar ve benzerlerinin hamile ve lohusa kadınlar ile yeni doğanlara (hamilelik süresince cenin ya da fetüs) musallat olduğunu düşünen arkaik insan ruhların saldırısının aslında yeni doğan değil ebeveyn kaynaklı olduğuna inanır. Bu sebeple geliştirilen ve Türkler arasında “çocuğu satma”, Slavlar arasında da “obman” yani kandırma/aldatma ritüellerinin amacı yeni doğanın ebeveynlerini değiştirmek ve böylece kötü ruhların ebeveynlerine karşı beslediği husumetten kaynaklandığı düşünülen kötülüklerden yeni doğanı korumaktır. Bu pratiğe tabi kalan yeni doğanlara ritüelin sonunda birbirine benzer şekilde Türkler tarafından Satı ve Satılmış, Slavlar tarafından da *Prodan* (satılmış), *Kuplen* (satın alınmış), *Nayden* (bulunmuş), *Nenaş* (bizim olmayan) ve *Kraden* (çalınmış) gibi isimler verilmesi de araştırmannın önemli bulgularındandır.

Notlar

- 1 Şahin, Kartal, Arslan, Ceylan, Suna vb.
- 2 Çınar, Selvi, Yaprak, Çiçek, Gül vb.
- 3 Toprak, Su, Nefes, Ateş vb.
- 4 Güneş, Yıldız, Bulut, Yıldırım vb.
- 5 Mustafa Kemal, Alparslan, Tomris, Bilge vb.
- 6 Kötü ruhlara dair inançlara Budizm’de de rastlanmaktadır (Ruben, 2000: 53, 63, 105, 128). Budizm’e dair kaynaklarda ölüm ve kötülüğü sembolize eden Mâra’nın kötü ruhlardan oluşan bir ordusunun olduğu anlatılmaktadır (Coomaraswamy, 2000: 84-85). Ünlü Hint destanı Mahabharata’da da kötü (kurus) ve iyi ruhlar (pandus) arasındaki çatışma konu edinilir (Erendil, 2004: 119). Yine Taoizm’de kötü ve iyi ruhlara ilişkin beslenen inançların izlerine rastlanır (Mackenzie, 1996: 263).
- 7 Kerkük Türkmenleri arasında kadının doğum sırasında ölümüne “al aparı” (al götürdü) denmektedir (Saatçi, 2008: 62).
- 8 Miropiev, 1888: 10-11 ve 50, İnan, 1933: 161’den.
- 9 Abdülkadir İnan Albastı’nın çıkış noktası olan “al” ruhunun eski dönemlerde Türkler arasında günümüzde olduğu gibi şerir bir ruh değil aksine kendisinden yardım istenilen koruyucu (hami) bir ruh olarak kabul edildiğini de delilleriyle birlikte ortaya koyar (İnan, 1933: 163-165).
- 10 Abaahı, ayrıntılı bilgi için bk. İbrahim Dilek, 2021.
- 11 Anadolu’daki inanışa göre “Lohusanın mezarı kırk gün açıktır.” (Delaney, 2014: 91).
- 12 Çocuğa ya da anneye saldıracak kötü ruhları kandırmak için babanın doğum öncesi, esnası ve sonrasında çocuğu doğuran kendisiymiş gibi davranması anlamına gelen erkek lohusalığı kavramı da konuyla ilgili olarak

- dikkat çekicidir (Örnek, 1973: 26). Erkek lohusalığı kavramı Batılı literatürde eşdoğurum şeklinde ve “Kocanın karısının doğurma edimlerine katılma töresi” şeklinde karşılık bulur (Levi-Strauss, 1994: 341). Erkek lohusalığı (couvade) sırasında erkek hamileliğe dair tabuları da karısıyla paylaşır (Bock, 2001: 213).
- 13 Ayrıntılı bilgi için bk. İnan, 1933; Acıpayamlı, 1974; Turan, 1992; Yeşil, 2014: 98-105; Ergun-Gündüz Alptürker, 2017.
- 14 Kırgız-Kazaklar arasındaki inanca göre lohusa kadınlara musallat olduğuna inanılan al karısı adlı kötü ruh demirden, demirciden ve çelikten korkmaktadır. Bu yüzden de lohusa kadının yanındaki bir erkeğin demirciyi temsil ederek çekiçle bir demire vurduğu Kazaklar arasında kayda geçirilmiştir (İnan, 1998: 231). Samoyed şamanlarına dair bir anlatıya göre şaman adayı çıktığı bir yolculuk sırasında rastladığı hayat ağacı sembolü olduğunu düşündüğümüz ağacın üç çatallı dalından üç farklı davul (aslında tokmak) yapar. Bunlardan biri lohusa kadınlara yardım, biri hastaları sağaltmak, bir diğeri de karda kaybolanları bulmak için düzenlenecek ayinlerde kullanılacaktır (Eliade, 1999: 62-63). Bu durum kötü ruhların yüksek sestem korktuklarına dair inançla ilgili durmaktadır. Bu bağlamda şaman davulu ve şaman kıyafeti üzerindeki demir parçaları da konuyla ilgili olarak dikkatlerden kaçmamaktadır. Kiliselerdeki çanların sesinin de kötü ruhları kovduğu düşünülmektedir. “Çünkü antik çağlardan beri metal sesinin -ister küçük çanların müzikal tonusu veya büyük çanların gürültüsü olsun, isterse çalgı ziline tiz sesi veya birbirine vurulan ya da çekiçlerle dövülen demir ve bronzun sesi olsun- iblis ve ruhları kaçırdığı inancı yaygın bir düşünce olagelmıştır.” (Frazer, 2014: 397-398).
- 15 Daha önce dünyaya gelen çocuklarının yaşanamaması yeni doğana kötü/çirkin adlar veren Moğolistan Duhaları arasında yapılan derlemelerde şu kayıtlara erişilmiştir: “12 doğum yaptım, diye anlatır bir kadın ve dördü ikiz 14 çocuğum oldu. Ancak bunlar doğduktan sonra ölüyorlardı. Bir oğluma Oros (rus) adını verdim. Bir tek o yaşadı...” ... “Bizde adı Sadar olan bir adam var, daha önce adı “Kurumuş” anlamında Guuren Yori idi. Ebeveyleyler, daha önceki çocuklar öldüğü için, böyle isimler verirlerdi.” (Chagdarsüring, 2004: 155, Gül, 2007: 35’ten).
- 16 Ölüm ruhunu aldatmak için gerçekleştirilen uygulamalara Tahtacılar arasında da rastlanmaktadır. Özellikle daha önce dünyaya gelen çocukları yaşamayan kadınların başka bir kadınla mezarlığa giderek çocuğu mezarın üzerine bırakıp “mekânın cennet olsun” dedikten sonra üzerine üç defa toprak atıp oradan uzaklaşması ve diğer kadının çocuğu alarak tekrardan anneye teslim etmesi uygulaması bu bağlamda dikkat çekicidir (Selçuk, 2005: 148-149).
- 17 Vaftiz esnasında verilen ismin yerine Prodan (Satılmış) isminin verilmesine Ukrayna’da da rastlanmaktadır (Bayburin, 1992: 19-29, Titova vd., 2019: 376’dan).
- 18 Patronim: Babanın isminin soyadı gibi kullanılması. Örneğin Ali oğlu Veli gibi.

Yazarların katkı düzeyleri: Birinci yazar %50, ikinci yazar %50

Contribution Rates of Authors to the Article: First author %50, second author %50

Etik komite onayı: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

Ethics committee approval: Ethics committee approval is not required for the study.

Finansal destek: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

Support Statement (Optional): No financial support was received for the study.

Çıkar çatışması: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Statement of Interest: There is no conflict of interest between the authors of this article.

Kaynakça

- Acıpayamlı, O. (1974). *Türkiye’de doğumla ilgili âdet ve inanmaların etnolojik etüdü*. Atatürk Üniversitesi.
- Akmataliyev, A. (2001). *Kırgız folkloru ve tarihî kahramanlar* (K. Kulamshaev, Akt.) Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Anohin, A. V. (2006). *Altay Şamanlığına ait materyaller* (Z. Karadavut-J. Meyermanova, Çev.) Kömen.
- Bapaeva, J. M. (2013). *Tuva Şamanizmi*. Kömen.
- Bayburin A. K. (1992). Ritual: Mejdü biologiçeskim i sotsialnım. *Folklor i etnografiçeskaya deystvitelnost*. 18–98.
- Berger, H. (2000). *Çingene mitolojisi*. Ayraç.
- Bock, P. K. (2001). *İnsan davranışının kültürel temelleri (Psikolojik antropoloji)* (N. S. Altuntek, Çev.). İmge.
- Boratav, P. N. (1984). *100 soruda Türk folkloru*. Gerçek.
- Can, Ş. (1994). *Klasik Yunan mitolojisi*. İnkılâp.
- Chagdarsürüng, Ts., (2004). Moğolistan Duhalarının Şamanizmi (S. Bozbeyoğlu, Çev.) *Türkbilg*, (2004/7), 149-162.
- Coomaraswamy, A. (2000). *Hinduizm ve Budizm*. Kaknüs.
- Cömert, B. (1999). *Mitoloji ve ikonografi*. Ayraç.
- Çınar, A. (2009). *Sosyal ve antropolojik açıdan dine bakış*. Emin.
- Delaney, C. (2014). *Tohum ve toprak* (S. Somuncuoğlu-A. Bora, Çev.) İletişim.
- Dilek, İ. (2021). *Türk mitoloji sözlüğü*. Türk Dil Kurumu.
- Eliade, M. (1999). *Şamanizm* (İ. Birkan, Çev.) İmge.
- Eliade, M. (2002). *Babil simyası ve kozmolojisi* (M. E. Özcan, Çev.) Kabcalı.
- Erdem, M. (2005). *Kırgız Türkleri dinî ve sosyal hayat*. Türkiye Diyanet Vakfı.
- Erendil, C. (2004). *Budizm*. İnsan.
- Erhat, A. (2007). *Mitoloji sözlüğü*. Remzi.
- Ergun, P.-Gündüz Alptürker, İ. (2017). Çocukluluk sağaltımında satılma ritüeli - Ritüelin tarihsel bağlamı ve metaforik dili. *Millî Folklor*(115), 79-90.
- Frazer, S. J. G. (2004). *Altın dal* (M.H. Doğan, Çev.). Yapı Kredi.
- Frazer, S. J. G. (2014). *İnsan, Tanrı ve ölümsüzlük*(O. Aydın-İ. Demirel, Çev.). Altın Bilek.
- Goody, J. (2004). *Avrupa’da aile* (S. Arısoy, Çev.) Literatür.
- Gül, B. (2007). Moğolistan Duhaları (Tsaatanlar). *Yaşayan eski Türk inançları bilgi şöleni: Bildiriler* (Ü. Çelik Şavk vd., Yay. Haz.) Hacette Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 27-36.
- Hooke, S. H. (1993). *Ortadoğu mitolojisi* (A. Şenel, Çev.) İmge.
- Hoppal, M. (2012). *Avrasya’da Şamanlar* (B. Bayram-H. Ş. Ç. Çapraz, Çev.) Yapı Kredi.
- Hudayberdiyeva, O. A., Hudayberdiyeva, O. (2008). Antroponimiya i religiozniye verovaniya nogaytsev bucaksoy ordı. 119-126
- İnan, A. (1933). "Al" ruhu hakkında. *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi*, (1), 160-167.
- İnan, A. (1998). *Makaleler ve incelemeler II. cilt*. Türk Tarih Kurumu.

- İvanova, A. M., Haziyeva-Demirbaş, G. S. (2017). Sravnitelno-sopostavitelny analiz ohranitelnih imen v tyurkskih yazıkah. *Filologičeskiye nauki. Voprosi teorii i praktiki*, (5-3 (71)), 87-90.
- Jung, C. G. (2015). *Kişiliğin gelişimi* (D. Olgaç, Çev.) Pinhan.
- Karadavut, Z. (2013). Kırgızlarda ad verme geleneği. *Türk halk edebiyatı incelemeleri -Saim Sakaoğlu Armağanı-* (M. Ergun, Ed.) Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Kaya, K. (1997). *Hint mitolojisi sözlüğü*. İmge.
- Köprülüzade, M. F. (1928). *Millî edebiyat ceryanının ilk mübeşşirleri*. Devlet Matbaası.
- Ksenefontov, G. V. (2011). *Yakut Şamanlığı* (A. Bağcı, Çev.). Kömen.
- Levi-Strauss, C. (1994). *Yaban düşünce* (T. Yücel, Çev.) Yapı Kredi.
- Lvova, E. L., Oktyabrskaya İ. V., Sagalayev A. M., Usmanova, M. S. (2013). *Güner Sibirya Türklerinin geleneksel dünya görüşleri (Kâinat ve zaman. Nesnelere dünyası)* (M. Ergun, Çev.) Kömen.
- Mackenzie, D. A. (1996). *Çin ve Japon mitolojisi* (K. Akten, Çev.) İmge.
- Malinowski, B. (1992). *Bilimsel bir kültür teorisi* (S. Özkal, Çev.) Kabalıcı.
- Malinowski, B. (1990). *Büyü, bilim ve din* (S. Özkal, Çev.) Kabalıcı.
- Mauss, M. (2011). *Sosyoloji ve antropoloji* (Ö. Doğan) Doğu Batı.
- Miropiev, D. (1888). Razskazı Kirgizov. *Zapiski İmp. R. Geog. Ob. po Otd. Etnografii*, X.
- Nikonov, V. A. (1988). *Geografya familii*. URSS.
- Örnek, S. V. (1973). *Budunbilim terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu.
- Örnek, S. V. (1979). *Geleneksel kültürümüzde çocuk*. Türkiye İş Bankası.
- Örnek, S. V. (1995). *100 soruda ilkelerde din, büyü, sanat, efsane*. Gerçek.
- Örnek, S. V. (2000). *Türk halkbilimi*. Kültür Bakanlığı.
- Potapov, L. L. (2012). *Altay Şamanizmi* (M. Ergun, Çev.) Kömen.
- Radloff, W. (2008). *Türklük ve Şamanlık* (N. Uğurlu, Haz.) Örgün.
- Ruben, W. (2000). *Eski metinlere göre Budizm* (L. Bozkurt, Haz.) Okyanus.
- Saatçi, S. (2008). *Kerkük çocuk folkloru*. Ötüken.
- Satlayev, F. A. (1974). *Kumandıtsı*. Gomo-Altaysk.
- Selçuk, A. (2005). *Tahtacılar*. Yeditepe.
- Slavyanskaya mifologiya: entsiklopedičeskiy slovar/nauç. (1995). (V. Ya. Petruhin, T. A. Agapkina, L. N. Vinogradova, S. M. Tolstaya, Red.). In-t slavyanovedeniya i balkanistiki RAN. — M.: Ellis Lak.
- Suprun, V. İ. (2012). Kreşçeniye Rusi i ruskiye imena: Antroponimiçeskiye revolyutsiya. *Trudi Nijgorodskoy duhovnoy seminarii*, 10, 345-350.
- Titova, T. A., Sayfutdinova, G. B., Frolova, YE. V. (2019). Traditsionnaya detskaya obryadovaya kultura tatar (po materialam issledovaniy v Tatarstane). *Gumanitariy: aktualniye problemi gumanitarnoy nauki i obrazovaniya*, 19 (48), 372-384.
- Turan, A. (1992), Türk folklorunda Albastı/Alkarısı inancı. *Türk Kültürü Araştırmaları Doğu ve Güneydoğu Anadolu-II*, 77-115, Milli Folklor. (İlk basıldığı yer: Erciyes Dergisi, Eylül-Ekim 1990, sayı: 153-154).
- Uspenskiy, B. A. (1996). *Mena imen v Rossii v istoričeskiy i semiotičeskiy perspektive*. Uspenskiy B.A. Izbranniye trudi, 2, 151-163.

Uzun, E. (2007). *İran Türk folkloru*. Eser.

Yeşil, Y. (2014). *Türk dünyasında geçiş dönemi ritüelleri (doğum-evlenme-ölüm gelenekleri)*. Grafiker.

Yeşildal, Ü. Y. (2018). Atalar kültürüne dair inanmaların Türklerin ad verme inanç ve gelenekleri üzerindeki tesiri. *Millî Folklor*, (119), 48-59.

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. (This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License).